

quaders

PER QUÈ HAITÍ?

PER QUÈ HAITÍ?

Pau Farràs

PRÒLEG	3
1 ELS ORÍGENS DE LA MISÈRIA	5
2 QUÈ SIGNIFICA SER UN ESTAT FALLIT	13
3 COM SORTIR ENDAVANT	26
NOTES	29
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ	31

Pau Farràs. Professor de secundària i batxillerat. Llicenciat en Ciències Polítiques i Periodisme. El seu darrer llibre és *Els invisibles*, que retrata les vides de 31 immigrants residents a Catalunya, coescrit amb quatre periodistes més.

Edita: Cristianisme i Justícia - Roger de Llària, 13 - 08010 Barcelona
Tel.: 93 317 23 38 - E-mail: info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. - Dipòsit Legal: B 19569-2020
ISBN: 978-84-9730-470-2 - ISSN: 0214-6495 - ISSN (virtual): 2014-6574

Imprès en paper i cartolina ecològics - Dibuix de la portada: Roger Torres
Edició: Santi Torres Rocaginé - Traducció: Jordi Font Barris
Maquetació: Pilar Rubio Tugas - Novembre 2020

Protecció de dades: Les dades dels destinataris de la present comunicació han estat extretes dels fitxers històrics de la Base de Dades General d'Administració de la Fundació Lluís Espinal (Cristianisme i Justícia), i es van incorporar amb el previ consentiment dels interessats atorgat, bé directament o bé procedent de relacions jurídiques mantingudes amb la fundació, a l'empara del que disposa l'article 6.2 de la LOPD i l'article 21 de la LSSI. La finalitat de la conservació rau en mantenir informats els nostres subscriptors i interessats pels seus serveis i de les activitats que organitza i en les que hi participa. La vostra informació no serà cedida a ningú, però sí que es poden fer servir plataformes externes als sistemes de la fundació per facilitar l'enviament dels correus electrònics. Podeu completar aquesta informació consultant l'avis legal que podeu trobar a la web <https://www.cristianismeijusticia.net/avis-legal>. Respecte de la vostra informació, en qualsevol moment podeu informar-vos, consultar, accedir, rectificar, cancel·lar, limitar el vostre tractament, demanar la portabilitat de les dades, prohibir les decisions individuals automatitzades i oposar-vos, total o parcialment, a que la Fundació Lluís Espinal conservi les dades, escrivint al correu electrònic info@fespinal.com, o si ho preferiu, dirigint un escrit al carrer de Roger de Llària, n. 13, 1r pis, a Barcelona (08010).

«C'est une tristesse...». Així comencen alguns fragments d'una editorial de *Le Nouvelliste* (octubre de 2019), un dels diaris d'Haití que continuo llegint cada nit abans d'anar a dormir. I és cert. Haití segueix sumit en una crisi d'estat que ningú no sap com acabarà. Es tracta d'una crisi potser més greu encara que el terratrèmol de què vaig ser testimoni el 12 de gener de 2010.

Llavors, la solidaritat internacional, i especialment la de la República Dominicana, es va centrar en el país: cada dia hi arribaven uns camions enormes amb aliments i altres ajudes per a tota la població. Recordo molt bé que organitzàvem cadenes humanes dins dels tràilers per passar-nos les caixes i treure-les dels camions. També hi va haver promeses d'ajudes multimilionàries, però d'aquestes en van arribar ben poques. Al cap de deu anys, ja no en queda res, d'allò. El quadern que segueix aquest pròleg expressa molt bé quina és la realitat del país on vaig viure gairebé quatre anys.

El terratrèmol va ser, segurament, el que més em va impactar. Tornava de la meva feina al despatx de les escoles «Fe i Alegria» —en *creole*, «Foi ak ker kontant», literalment 'Fe i cor content'—, quan, en baixar del *tap tap*, una petita camioneta que serveix de transport urbà a Port-au-Prince, el terra es va començar a moure. Eren les 16.25 h de la tarda. Les cròniques diuen que allò va durar 36 segons. Instintivament, em vaig posar al mig del carrer per evitar les pedres que començaven a caure dels edificis dels dos costats. Dos homes van sortir desesperats d'una petita edificació que s'acabava d'esfondrar: un d'ells ple de sang; un altre, amb els braços oberts donant gràcies a Déu per estar viu. A partir d'aquell moment, la meva feina va ser subministrar desinfectant, benes i medicaments a la gent que venia a casa nostra pensant que érem capaços de curar-los. Alguns d'ells van patir gangrena per no anar a un hospital, tot i que els insistíem que ho fessin!

El gest més impactant que vaig viure aquells dies, i que m'ha quedat clavat a la memòria, no va ser veure les muntanyes de cossos amuntegats als carrers, sinó assistir una família que havia perdut la mare i que la tenien al mig del carrer dins d'un taüt esperant que algun sacerdot li donés la benedicció. Acabat aquest gest, se'm va presentar silenciosament per darrere un bomber mexicà, vestit amb l'uniforme vermell i un casc que semblava el d'un soldat romà, i em va xiuxiuejar a l'orella: «¡Padre, bendígame!», i que de seguida es va perdre entre els runes de la infinitat de casetes grises esfondrades les unes sobre les altres.

Penso que el terratrèmol va ser la manifestació més clamorosa d'una realitat que ja abans de produir-se estava greument ferida; fins i tot la majoria d'edificacions no respectaven els mínims exigits per a la construcció: varetes d'un diàmetre més petit que l'exigít, absència de rugositats per fer el formigó armat,

fang i terra en lloc de sorra per fer l'argamassa, tot just un fonament superficial per aixecar la casa...

El més trist segueix sent la realitat actual: un poble amb sensibilitat per la pintura, la música, el ball, l'escriptura... col·lapsat i a l'espera d'una solució política que el seu president, Jovenel Moïse, no sembla capaç d'oferir. Mentrestant, en la majoria de les ciutats del país les manifestacions exigint la seva dimissió s'han multiplicat al llarg de l'any passat. Hi va haver uns quants morts. Jovenel Moïse sembla haver encaixat l'investida i segueix governant a força de decrets sense comptar amb el Senat, de moment inexistent. Acaba de crear un nou CEP (Comitè Electoral Provisional) per controlar les pròximes eleccions del mes de febrer del 2021, tot i que els partits polítics no ho han acceptat. Mentrestant, està destinant una quantitat enorme de milions de *gourdes* per electrificar el país.

La «Perla de les Antilles» no acaba mai de trobar la manera de governar-se ella mateixa. Però segueixen vius els intents de redactar una nova Constitució que tant de bo aplani el camí d'un futur menys incert. Mentrestant, com titulava una recent editorial de *Le Nouvelliste*, «la mort dels pobres segueix sent massa silenciosa a Haití».

Ramiro Pàmpols, sj.
Octubre de 2020

1 ELS ORÍGENS DE LA MISÈRIA

«*Why Haiti?*» (Per què Haití?). Aquestes van ser les paraules de Hillary Clinton el 12 de gener de 2010, quan li van comunicar que un terratrèmol havia devastat Port-au-Prince, la capital d'Haití. De nou els ha tocat a ells, devia pensar. Clinton era aleshores secretària d'Estat i semblava preguntar-se per què les desgràcies sempre s'acarnissen amb els mateixos.

Però aquest «*Why Haiti?*» no era fruit de la innocència o de la ingenuïtat. Segur que Hillary sabia que els problemes d'Haití van més enllà dels desastres naturals. Segur que Hillary també sabia que, en aquell país, els culpables solen tenir noms i cognoms. El seu, per exemple.

Hillary coneixia que, el 1995, el seu marit, Bill Clinton, aleshores president, havia pressionat i convençut el govern de Port-au-Prince perquè reduís les barreres aranzelàries que protegien l'arròs nacional per permetre, així, que uns altres països hi venguessin el seu. Les tarifes havien de baixar del 35 al 3%. Era la condició per poder rebre 24,6 milions de dòlars del Fons Monetari Internacional. Immediatament, el

gra haitià va ser substituït als mercats per l'arròs estatunidenc, que resultava més barat gràcies als subsidis que protegeixen els seus productes agrícoles. La gran part de l'arròs que va arribar als mercats haitians venia d'Arkansas, l'estat on va néixer i governar Bill.

«Tal vegada va ser bo per a algun dels meus grangers d'Arkansas, però no va funcionar. Va ser un error. I jo hi vaig prendre part. Visc cada dia amb les conseqüències de la pèrdua de capacitat de produir arròs a Haití». Així es va disculpar Clinton davant del comitè de relacions exteriors del Senat.¹ Mentrestant, els agricultors haitians es van quedar sense res per cultivar o vendre i es van mudar en massa a la capital per engrair els seus barris de cases d'auto-

construcció. Les mateixes que es van ensorrar a milers després del tremolor. El país, que malgrat la violència política crònica, era autosuficient en matèria alimentària, va passar en pocs anys a ser el cinquè màxim comprador d'arròs del món. La fam i la malnutrició es van fer endèmiques, i la manca d'oportunitats al camp es va traduir en centenars de milers d'antics agricultors sobrevivint a la ciutat gràcies a la venda ambulants. Haití anava de mal en pitjor. Però els aranzels, l'arròs d'Arkansas i les barraques de fusta són només una part de la llarga resposta que requereix la pregunta que es va fer qui després seria candidata a la presidència dels Estats Units i que abordarà aquest quadern: per què Haití?

1.1 La primera nació llatinoamericana

Per començar, perquè va aconseguir allò que ningú més no va poder. Haití és l'únic país que va néixer d'una revolta d'esclaus. Ho va fer el 1804, quan va derrotar els soldats francesos que omplien els cinquanta vaixells que Napoleó havia enviat per sufocar la rebel·lió que havia començat el 1791. Haití havia estat la colònia francesa més productiva gràcies a la qualitat i la quantitat del sucre i el cafè que s'hi cultivaven, i els braços africans havien arribat per milers durant el segle anterior. Arribaven per treballar i morir. Fins que van dir prou, van aprofitar les guerres europees en què la metròpoli dispersava la seva atenció i van vèncer.

El 1788, un any abans de la revolució francesa, Saint-Domingue era la colònia més important de l'Imperi fran-

cès. No tenia rival en l'exportació de sucre i produïa el 77% de tot el comerç colonial francès, que era el productor més important d'articles colonials. El valor del seu negoci era de 461 milions de lliures, mentre que l'Imperi anglès en generava 355 milions,² així que el que avui és Haití generava el mateix valor que totes les colònies britàniques.

Com va poder tanta riquesa, fos natural o creada, derivar en la misèria actual?

Haití és l'únic país que
va néixer d'una revolta
d'esclaus.

A Haití li va passar el mateix que a molts altres països. Escriu Eduardo Galeano a *Las venas abiertas de América Latina* que després de la integració en la globalització, cada país i cada producte van experimentar un mateix itinerari. Primer expansiu, però més tard d'esgotament, decadència i subdesenvolupament. I afegeix: «com més cobejat pel mercat mundial, més gran és la desgràcia que un producte comporta al poble llatinoamericà que amb el seu sacrifici el crea». Li va passar a Haití amb el sucre, però també, segle i mig abans, a Bolívia amb la plata, a l'Amazones brasiler amb el cautxú, a Colòmbia i l'Amèrica Central amb les fruites, a Veneçuela amb el cafè, i al Paraguai i l'Argentina amb el quebratxo. Es podria dir el mateix avui del coltan que s'extrau del centre d'Àfrica, del petroli que ha causat tanta mort al Pròxim Orient, o de l'oli de palma, que arrasa amb les seves

plantacions la selva tropical malaia o indonèsia.

Entre totes les ferides colonials i neocolonials, no obstant, tal vegada la més sagnant ha estat l'haitiana. La desigualtat a Haití era insostenible perquè a cap altre lloc hi havia una proporció més gran d'esclaus. Mig milió de negres esclaus sostenia tota la producció, però la riquesa generada s'acumulava a les mans dels quaranta mil plantadors i comerciants, tots ells blancs. La situació era més exagerada fins i tot que en altres illes de les Antilles franceses o britàniques. No hi ha hagut en la història un altre exemple de societat en què els esclaus constituïssin entre el 80 i el 100% de la seva població.

La possibilitat d'una revolta era evident. Es va produir a l'agost de 1791, després de l'alçament dels esclaus fugitius o cimarrons, i ni els emissaris de Napoleó primer, ni l'exèrcit imperial després, no van poder fer res per evitar la independència després de tretze anys de guerra.

1.2 L'herència colonial

A l'agost de 2019 es van complir quatre-cents anys de l'arribada del primer buc amb esclaus negres a les costes estatunidenques. Aprofitant l'efemèride, *The New York Times* va publicar un ambiciós especial titulat «The 1619 Project», en què dissecionava el present nord-americà partint del seu passat esclavista. Els assajos i reportatges que componen el projecte aborden totes les cares del país. Hi ha apunts sobre la segregació racial en els seus barris, l'abús de sucre en la seva dieta, la sobrerepresentació de negres a les

seves presons o la manca d'una cobertura sanitària universal com a producte de la guerra civil. És una excel·lent mostra de per què val la pena estudiar la història, especialment quan resulta incòmoda.

Un dels assajos del projecte es fixa en l'actual mercat laboral estatunidenc i traça una línia que uneix l'esclavitud amb la precarietat. «Per entendre la brutalitat del capitalisme americà, has de començar a la plantació», escriu Matthew Desmond, sociòleg i professor de la Universitat de Princeton, guanyador d'un Pulitzer el 2017 pel seu assaig *Evicted: Poverty and Profit in the American City*. En aquesta citació, Desmond fa servir l'adjectiu americà per dir estatunidenc i es refereix a la plantació de cotó, però la frase permet generalitzar: el capitalisme de tot el continent, des d'Alaska fins la Terra del Foc, així com les seves terribles conseqüències, no s'entenen sense la relació de poder que es va establir durant segles entre propietaris i esclaus.

Fossin negres o indígenes³ els esclaus, fossin llatins o anglosaxons els propietaris, l'arribada dels europeus a Amèrica va ser l'inici d'un abús. Vincent Brown, estudiós de l'esclavitud al Carib, va calcular que l'esperança de vida d'un esclau jamaicà era de set anys des que trepitjava la plantació.⁴ Jamaica, com Haití, també es va especialitzar en la producció de sucre.

El monumental *Capital i ideologia*, de Thomas Piketty (2019), una mena d'història de la desigualtat econòmica, dedica el segon capítol a les societats esclavistes i colonials i cita els últims estudis sobre el repartiment de riquesa a Saint-Domingue. La conclusió és clara: la desigualtat de l'illa «no podia

ser més elevada, tenint en compte les exigències de supervivència». És probable, segons Piketty, que el 10% més ric tingués entre el 85 i el 90% de la riquesa de la colònia. Amb el que sobrava tot just n'hi havia prou per alimentar (malament) i vestir (pitjor) el 90% de la població restant.

Per descomptat, la misèria econòmica és només la part quantificable de la desigualtat. La restricció de drets bàsics (expressió, moviment, dignitat, ja no diguem propietat) o les moltes violències sofertes (abusos físics, obligatorietat del treball, racisme, amuntegament, violacions) serien les altres.

La misèria econòmica és
només la part quantificable
de la desigualtat.

Per això, quan les idees d'igualtat, fraternitat i llibertat van arribar de la metròpoli a la colònia, van generar esperança entre els negres. El problema és que aquestes idees no van ser igualment interpretades. Els blancs van creure que l'illa seria finalment autònoma, els mulats van entendre que s'igualarien als blancs i els esclaus suposaven que deixarien de ser-ho. Com que no va passar res de tot això, els últims van actuar pel seu compte. Es van escapar en massa de les plantacions, convertint-se així en cimarrons, i es van organitzar en societats, d'aquí la tradició vudú que encara conserva el país o aquella variant del francès que es parla, el crioll.

Va ser tal la importància de la fugida, que els preus dels articles haitians

es van disparar, ja que ningú no els produïa. Després va arribar la violència. Els alliberats van cremar camps i habitatges dels propietaris francesos.

Jean-Jacques Dessalines va ser l'encarregat de declarar la independència d'Haití, va ser el pare de la seva primera Constitució el 1805 i es va convertir en el primer cap d'estat negre, tot això malgrat no saber ni escriure el seu nom. Dessalines havia estat un esclau guineà que havia estat comprat per un negre lliure anomenat Des Salines, de qui va prendre el nom després de matar-lo. Era un tipus especialment cruel. Després de la guerra, va ordenar l'assassinat d'entre mil i cinc mil ciutadans francesos quan va descobrir que alguns d'ells conspiraven contra el nou estat.

No és que a l'altra banda tinguessin gaires miraments. El 1802, el cunyat de Napoleó, el general Leclerc, que estava al comandament de les tropes franceses a Saint-Domingue, li havia recomanat a l'emperador què fer: «Cal suprimir tots els negres de les muntanyes, homes i dones, i conservar només els nens de menys de dotze anys, i no deixar a la colònia ni un sol mulat que dugui xarretes».⁵

Aquesta revolució —contemporània a la presa de la Bastilla, l'assalt dels camperols als castells senyorials, la crema dels títols de servitud i la guillotina—, no ha tingut la mateixa rellevància als llibres d'història. Coses de la geopolítica. O del racisme estructural d'Occident.

Però la falta de publicitat no va impedir que les lliçons fossin ben apreses. Els esclavistes del sud dels Estats Units van prendre nota de tot el que podien perdre i, sobretot, amb quin grau

de violència podia passar. Hi ha registres d'un propietari de Virgínia que el 1847 advertia del perill que fossin els esclaus els encarregats d'obrir o tancar les portes de les seves finques.⁶ També estan documentats els freqüents recomptes de destrals i altres eines que podien ser usades contra els amos.

És un tema recurrent. Les monarquies conservadores europees també es van espantar davant la revolució francesa i d'aquí la restauració absolutista que va sorgir del Congrés de Viena el 1815. Es pot dir el mateix del feixisme o del nazisme com a respostes a la revolució russa. Per la mateixa regla de tres, no s'entén l'intervencionisme estatunidenc a Llatinoamèrica sinó és des del trauma de tenir una Cuba castroïsta a tocar de la seva costa.

1.3 El càstig de les potències

En cap moment de la història els esclaus han estat tan protagonistes: es van alliberar a si mateixos i el seu país sense ajuda de la burgesia. Però van pagar-ne el preu. La guerra havia matat una tercera part de la població, les terres havien estat cremades i el bestiar, devorat per ambdós bàndols. A més, les potències van bloquejar comercialment el país per després menystenir-lo diplomàticament. Els Estats Units i el Brasil, per exemple, només van reconèixer el nou estat quan van abolir l'esclavitud a les seves constitucions, el 1865 i el 1888, respectivament. No és casualitat: molts amos de plantacions que havien fugit d'Haití el 1791 es van instal·lar a Louisiana. Una Louisiana que, fins a la Guerra de Secessió, s'assemblava molt poc a l'actual. La seva

ciutat més gran, Nova Orleans, tenia més capital en els seus bancs que Nova York. I el capital venia de les plantacions.

Per la seva banda, França va demanar una compensació per als amos que van tornar a la metròpoli.

Val la pena escriure-ho d'una altra manera per entendre sota quina lògica va viure Haití els seus primers anys: França no va indemnitzar els esclaus que l'havien enriquida i als qui no havia remunerat, sinó que els ex esclaus van ser obligats a pagar per la seva llibertat.

Ningú no va posar en dubte la «compensació» als propietaris. Ni la França de la Declaració dels Drets de l'Home («Els homes neixen i romanen lliures i iguals en drets») ni els Estats Units de la Declaració de Virgínia («tots els homes són per naturalesa igualment lliures i independents») ni el Regne Unit, que no va abolir l'esclavitud fins el 1833.⁷

Tornant a Saint-Domingue, van ser 150 milions de francs els que va demanar l'Estat francès. Les fonts estimen que la quantitat era entre tres i deu vegades més gran que els ingressos que generava anualment el país. Haití va estar pagant el deute fins l'any 1947. I tot això, com s'ha apuntat abans, sense possibilitat de comerciar amb les potències, que van bloquejar el país, ni amb els seus veïns, ja que encara eren colònies.

L'aïllament va llastrar econòmicament el país. La guerra havia tenyit de vermell tant els camps com els llibres de comptabilitat, i els homes i les dones que havien lluitat per la llibertat no volien tornar a treballar a les plantacions on havien estat esclavitzats. Tampoc és que tinguessin molt clar com fer-ho,

perquè ningú tenia experiència gestionant parcel·les, com tampoc hi havia entre els seus líders cap intel·lectual que hagués estudiat lleis, economia o política, com va exemplificar el brutal i analfabet Dessalines. Es va cronificar així l'economia de subsistència i no es va consolidar res semblant a un Estat que pogués preocupar-se d'alfabetitzar la població o de projectar i construir infraestructures.

Entre la Primera Guerra Mundial i el crac del 29, la inversió estatunidenca es va sextuplicar: Haití estava *recolonitzada*.

Entre 1834 i 1915, es van succeir guerres, cops i revolucions, i vint-i-un dels seus vint-i-dos presidents van ser derrocats o assassinats fruit d'una cultura política particularment violenta. Aprofitant el linxament de l'últim d'ells, el 1915, els marines dels Estats Units van envair el país. Van ocupar tota la banca i van requisar la producció del país fins l'any 1934. Va ser la seva forma de cobrar-se el crèdit que els seus bancs havien concedit a l'estat haitià i que van estimar que mai hauria arribat a pagar. Com a part de la seva estratègia de control del Carib, van vendre les millors terres a inversors estrangers i es van emportar les reserves d'or a Nova York. Havia passat el mateix, per cert, a la veïna República Dominicana, ocupada per militars estatunidencs entre 1916 i 1924, també sota el pretext d'assegurar l'ordre.

Alguna cosa hi ha a l'illa de la Hispaniola, perquè els dominicans tenen el rècord de presidents morts per ferida de bala: onze.

Entre la Primera Guerra Mundial i el crac del 29, la inversió estatunidenca es va sextuplicar i va desplaçar l'europea. Financerament i militarment, Haití estava *recolonitzada*. No cal dir que políticament també. El resultat va ser, de nou, l'extracció dels seus recursos: el 1948, el cafè representava el 62,1% de les exportacions haitianes. Una història paral·lela a la de El Salvador (89,2%), Guatemala (70,2%) o Colòmbia (58,4%), el mateix que va passar amb el bananer a Hondures (82%) o Panamà (73,6%), el sucre a Cuba (71,7%) o la República Dominicana (59,8%), el petroli a Veneçuela (89%) i el zinc a Bolívia (71,4%).

1.4 La guerra freda va ser un infern

Malgrat tot això, Haití hauria pogut ser diferent. A la dècada de 1950, abans que Fidel Castro arribés al poder a Cuba, tant la dependència del monocultiu com els índexs d'exclusió educativa d'ambdós països caribenys eren semblants. Avui, l'analfabetisme haitià és del 53%, mentre que a Cuba és irrellevant, com en els països més desenvolupats del món. Haití sempre ha estat intervingut; Cuba va deixar d'estar-ho quan els Castro van prendre el poder.

Si sota l'observança dels Estats Units, els marines van assassinar quinze mil haitians, quan els Duvalier van arribar al poder el 1956, la repressió va ser encara pitjor. Unes seixanta mil

persones van ser executades durant els següents trenta anys pel règim, primer a càrrec del pare, François, i després del fill, Jean-Claude, exculpats tot dos pels Estats Units, que necessitaven una mica d'anticomunisme a Llatinoamèrica després del triomf de la revolució cubana.

Van ser els anys més durs per al conjunt de l'Amèrica al sud del Rio Bravo, quan van proliferar les ingerències estatunidenques i les dictadures. Les matances de Duvalier són contemporànies a les vint mil execucions de Videla a l'Argentina i als onze mil desapareguts al Xile de Pinochet. Alguna cosa semblant es pot dir de Somoza a Nicaragua, Stroessner al Paraguai, Banzer a Bolívia i Bordaberry a l'Uruguai. I les carnisseries coincideixen amb els interessos nord-americans. L'Haití de Duvalier va veure pujar la inversió estatunidenca al mateix ritme que baixaven els seus salaris. De la mateixa manera que la dictadura de Videla va arribar de la mà de la prohibició de vagues i la fi dels aranzels als cotxes nord-americans.

Si Duvalier fill, segons Ryszard Kapuściński, era un retardat mental, François Duvalier era un sonat perillós. Va imposar un catecisme de la revolució que incloïa un Credo que començava així: «Crec en el Nostre Doc, cap totpoderós, constructor de la nova Haití». Quan a principis de la dècada de 1960 el país es va quedar sense diners, va pagar als funcionaris amb exemplars de les seves *Oeuvres essentielles* i, conecixedor de la naturalesa inculta i supersticiosa del poble haitià, va fer córrer el rumor que, gràcies als seus poders com a bruixot vudú, el Diable li permetria llegir els pensaments de tots els illencs.

Va rebre dos grans disgustos. El primer va ser culpa de John Fitzgerald Kennedy, president dels Estats Units, i el segon de Mohammed Al-Fayed, pare del que fou amant de Lady Di i propietari dels magatzems Harrods i del Ritz de París.

Kennedy sempre va saber que Papa Doc era un assassí, però el 1962 necessitava el seu vot per fer fora Cuba de l'Organització dels Estats Americans (OEA). El preu que va posar Duvalier va ser la construcció d'un nou aeroport a Port-au-Prince. Kennedy va assentir i Haití va votar l'acordat, però van passar els dies i els mesos, els diners no arribaven i de l'aeroport no se'n va tornar a parlar. Explica Galeano a *Las venas abiertas de América Latina* que Papa Doc va celebrar aleshores un ritual vudú en què va tancar un pacte amb el Diable. Quan JFK va ser assassinat a Dallas el 1963, François, convençut que la maledicció havia funcionat, va somriure com qui ha vist complert un desig.

Kennedy no va ser l'únic que li va fer una mala jugada a Papa Doc. Durant els seus primers anys de govern, Mohammed Al-Fayed es va fer amic de François i li va prometre atraure capitals al país, que estava a prop de la fallida. Quan va aconseguir que li paguessin un avançament milionari pels seus serveis de mediació, va desaparèixer. Va ser l'inici de la seva fortuna. Tal vegada amb una barreja de culpa i agraïment, Fayed va acollir en el seu Hotel Ritz de París a Jean-Claude, Baby Doc, el fill i hereu de l'estafat François, quan va fugir d'Haití el 1986.

Des de la fugida de Baby Doc —un bebè de cent quaranta quilos— fins el

1990, van passar quatre anys abans no es van celebrar unes eleccions democràtiques. Les va guanyar Jean-Bertrand Aristide, que havia estat sacerdot salesià. Va aconseguir un 67% dels vots en unes eleccions que cap observador internacional va qüestionar. Tot i així, com que era partidari de la Teologia de l'Alliberament,⁸ el Vaticà va decidir no reconèixer la seva victòria, i com que s'havia donat a conèixer per la seva crida a la lluita contra l'imperialisme estatunidenc, l'ambaixada nord-americana va donar suport al cop militar de Raoul Cedrés vuit mesos després de la investidura. Que Cedrés i les seves milícies omplissin la capital amb els cadàvers dels seguidors de l'antic salesià no els devia semblar gaire greu a la Santa Seu, que sí que va acceptar el nou govern.

Quinze anys abans, Kapuściński ho havia explicat millor que ningú. El reporter polonès escrivia el 1975: «Qualsevol oposició política progressista més o menys organitzada és sistemàticament anihilada pel règim mitjançant assassinats polítics [...] Quan la dictadura trontolla i hi ha la possibilitat que un govern democràtic –o, ras i curt, humà– arribi al poder, Washington reacciona».⁹ Havia passat ja tantes vegades que *Kapu* ho va escriure en present a *Crist amb la carrabina al coll*. Es va complir el 1993 i, com veurem, s'ha anat repetint fins avui.

Aristide va rebre una altra oportunitat en guanyar els comicis de 2001. Va durar una mica més que la primera vegada, però no gaire més. El 2004, un tipus entrenat per les forces especials dels Estats Units, Guy Philippe, va iniciar una revolta que va acabar amb una

nova intervenció dels marines, el segon desallotjament d'Aristide i l'enviament de set mil cinc-cents soldats de l'ONU per mantenir l'ordre. Dues eleccions havia guanyat l'exsalesià i dues vegades l'havien fet fora per la força.

L'avui treballador del govern i antany activista polític, Paul Christian, sap que els botxins d'aquella època no han pagat pels seus crims i que encara s'acosten al poder: «Recordo que va passar el 2004. Buscaven un simpatitzant d'Aristide a la frontera amb la República Dominicana, però no era a casa. Per enviar-li un missatge, van treure al carrer els seus sis familiars i els van disparar un tret a cada un. Miraculosament, el més jove, de quatre anys, va sobreviure i va tenir l'enginy de fer-se el mort. Avui és paralític de pit en avall. Sempre ha recordat qui hi havia al comandament: Guy Philippe».

El gener de 2017, el colpista i assassí Guy Philippe va ser escollit senador per la regió de Grand Anse, al sud-oest, però la DEA (agència antidrogues nord-americana) el va detenir i el va extradir d'Haití abans de prendre possessió, acusat de traficar amb drogues. Els seus seguidors van sortir al carrer i la regió va cremar durant dues setmanes, així que els cooperants blancs que treballaven allà van ser evacuats, temeroses les seves agències i ONG que les ires es dirigissin contra elles.

La violència que va marcar els últims dos segles encara batega a tot el país perquè la injustícia segueix viva. En un país permanentment dividit com Haití, fins i tot un sociòpata i provat criminal com Phillippe té els seus seguidors, que van veure la detenció com una ingerència imperialista.

2 QUÈ SIGNIFICA SER UN ESTAT FALLIT

A les carreteres de les regions rurals és habitual veure garrafes i cubells. Els porten amunt i avall motoristes, ciclistes o nens i dones a peu. Només la meitat de les llars haitianes té accés a aigua potable, i en el camp aquest percentatge és encara més baix.

«La gent marxa del camp a les ciutats creient que trobarà oportunitats, però no hi ha res», explica Jean Mance, germà marista de trenta-vuit anys nascut al sud-oest i avui treballador a la capital. «No hi ha feina, i aleshores roben, es prostitueixen, venen qualsevol cosa pel carrer. Sobreviuen, no viuen». Això de *qualsevol cosa* és literal. Un passeig per qualsevol carrer cèntric de Port-au-Prince permet veure fileres de llibres de segona mà, telèfons mòbils usats (i de vegades ratllats o directament trencats), mobles o qualsevol tipus de menjar, des de paquets de xiclets fins a pollastre amb arròs, sempre preparat sobre un braser a la vorera. Malgrat el 70% d'atur i el 54% de pobresa extrema,¹⁰ gairebé no hi ha captaires a la capital, o no més que a Barcelona, tal vegada perquè posats a jaure al carrer,

millor amb alguna cosa per vendre. El moviment és la norma, no és país de ganduls, però no hi ha res a fer, cap esforç assegura tornar a casa amb unes monedes, perquè per molt que un vulgui vendre, la gent no compra.

Bernard Edymé ven quadres i manualitats al barri de Bel-Air, però els que té exposats al portal de casa seva són els mateixos que tenia fa cinc mesos. Georges Dieu Junior prefeix fer-se dir Reggy i ven arròs i oli a granel amb un soci al barri de Délmas 13, tot i que no ho considera treball. De fet, els haitians només parlen de treball si hi ha salari, així que tenir una parada al carrer o conduir una moto-taxi no compten. Reggy va demanar cinc-cents dòlars al banc per comprar mercaderia, però no la va poder vendre abans que caduqués i no pot tornar el

préstec. Avui està desnonat i amb les pertinences embargades. La seva esperança és colar-se a la República Dominicana i trobar-hi feina.

Marie té cinquanta anys i n'ha passat la meitat cuinant al mateix racó del carrer del Mercat de Ferro. Fa molt de temps que va decidir que no cobraria la peça de pollastre i la cullerada de guarnició que li demanen els nens que a ella acudeixen. Són els nens del carrer, part del paisatge d'Haití en general i de Port-au-Prince en particular, orfes o abandonats, altres vegades escapats de la violència de casa. Són habituals les històries de nens que fugen perquè la seva mare es casa amb un home que els maltracta, o potser espantats del seu propi pare, que els repudia per posar per davant els que té amb la seva nova esposa. Entre una cosa i l'altra, són milers els menors vagabunds a la ciutat, i alguns d'ells han estat beneïts amb el cor de Marie. «No puc comptar quants són», confirma. I un client habitual, que presència la conversa i sap que Marie, modesta, no ho dirà, explica un secret: no va fallar al seu compromís d'alimentar-los ni quan es va ensorrar casa seva després del terratrèmol de 2010. Ho va perdre tot, però li va quedar una cosa per als altres. «He parit dos nens, però tinc moltíssims fills», somriu. «Per què ho fa?», pregunta el periodista. «Perquè tenen gana», respon, senzillament, Marie.

Marie és un de les centenars d'haitianes que comercia als voltants del Mercat de Ferro. Emmanuel Zamoyz, "Manie", creu que tants venedors als exteriors han buidat el mercat i li han pres l'encant. La seva companya a la parada de figures de fusta, Rosie Jean, està convençuda que va ser pel terra-

trèmol. Moltíssims van morir al mercat vell, segons expliquen, i molts altres que van sobreviure es van tornar tan porucs que no han volgut instal·lar-se sota el renovat, construït al costat de l'original.

Bernard, Dieu Junior, Marie, Emmanuel i Rosie són una mostra dels quatre milions d'habitants d'una ciutat que es desperta amb el cant dels galls i que se'n va a dormir amb la brillantor del foc de les fogueres de les parades de menjar al carrer. Els porcs i les cabres són part del paisatge, els rius fa anys que van quedar literalment ocults sota capes d'escombraries i els carrers asfaltats no són habituals. I tanmateix, les mans buides arriben a centenars cada setmana. No hi ha polítiques comunitàries fora de la capital i és rara la iniciativa orientada als camperols, per la qual cosa molts tenen la fantasia que a la ciutat tot serà més senzill.

2.1 El preu de no tenir drets

A deu minuts a peu del mercat, hi ha la presó civil de la capital. Cada dia, davant de les seves portes, dotzenes de dones fan cua portant menjar per als seus familiars presos. Saben que, allà dins, una carmanyola és mitja vida. Els funcionaris han arribat a passar mesos sense res amb què omplir els rebosts, segons ha denunciat la Xarxa Nacional de Defensa dels Drets Humans (RNDDH, Réseau National de Défense des Droits Humains), i el penal, que va ser construït per a vuit-cents presos, n'alberga més de quatre mil dos-cents. Després de parlar amb el director de la presó i visitar el centre, aquesta organització va denunciar que els dinou

primers dies de 2017 havien mort catorze interns per fam, còlera o tuberculosi. No va servir de res.

La mare de Shal David, que s'escriu cada dia amb el seu fill i li du menjar, ho confirma: «Cada dia mor algú». A Shal, de vint anys i mut de naixement, el van arrestar després d'una baralla fa tres anys i des d'aleshores no ha sortit; la parella de Sismith Saturné, de trenta-dos, en porta cinc dins per conduir sense llicència; el marit i el germà de Fabienne Saint Preux en sumen sis cadascun per robar uns plàtans. Tots són en presó preventiva, malgrat que el màxim de temps que preveu la llei són sis mesos. Cap d'ells no ha vist mai un jutge. Tampoc John Gideon, de qui el seu germà Wil no té notícies des de fa tres mesos: «Em costa tenir esperança; potser s'ha posat malalt».

No seria gens estrany! Livia Bouvier, activista de la RNDDH, relata que quan la policia va intentar fer una batuda a la presó durant la tardor passada, els gossos que havien de detectar droga es van negar a entrar-hi i després, a la comissaria, no van poder aixecar-se de terra en tota la tarda, víctimes de l'estrès que els va produir la multitud apilada i intoxicats per les olors d'unes cel·les en què qualsevol cantonada serveix de latrina. Li ho va dir el director del penal a Bouvier: «Si vol trobar un lloc a la Terra que s'assembli a l'infern, vingui a la presó civil de Port-au-Prince».

Bouvier i la seva organització no tenen una feina agraïda. Ha estat titllada de terrorista pels dos últims governs (Martelly i Moïse) i a la tardor de 2016 va rebre una carta amb una bala dins.

Al mateix carrer de la presó, a tres-cents metres de les cues solidàries, hi ha la redacció de *Le Nouvelliste*,

el principal diari del país, però no ha publicat mai cap ratlla del cas. Sí que en va parlar Radio Caribe, però sota el titular que els presos no menjaven a propòsit, per poder passar unes quantes nits a l'hospital, perquè a les cel·les no hi ha llits.

«Si vol trobar
un lloc a la Terra que
s'assembli a l'infern,
vingui a la presó civil
de Port-au-Prince».

Malgrat la mala fama de la premsa, el febrer de 2017 un home canós va insistir a parlar amb qui escriu aquest text mentre entrevistava les dones de la cua, però va demanar allunyar-se de la multitud. Va explicar que la seva neta va ser infectada de VIH per la Creu Roja. Als nou dies de néixer, va rebre una transfusió de sang, poc després es va posar malalta i una anàlisi de sang va revelar que era seropositiva. Els pares van passar les proves per veure si ells havien estat els transmissors i van donar negatiu, així que només podia haver estat la transfusió de la Creu Roja. Així ho va deduir també un jutge, que va condemnar l'ONG a pagar tres-cents mil dòlars el 2015.

Però Jean-Gardel Edymé, el pare de la neta, no ha vist ni un dòlar ni una *gourde* de la indemnització. Ensenya la sentència al periodista, a qui accepta rebre a casa després de la trucada de l'avi, i mostra també el justificant de recepció de la Creu Roja. «No paguen, diuen que nosaltres no som els

pares de la nena». Però ho són. O pateixen com si ho fossin. La mare ha perdut uns quants quilos i no surt de casa. Estan arruïnats perquè han gastat l'equivalent a mil vuit-cents dòlars en medicines retrovirals i no saben quant en advocats, malgrat que el PIB per càpita del país és de vuit-cents quaranta dòlars i la venda de mobles de què viuen no sembla que rutlli. Cinc escoles diferents han rebutjat la nena quan han sabut que tenia el VIH, així que ara ho amaguen. I han estat amenaçats: «Un noi va cridar el meu nom a la sortida de la comissaria, just després de posar la denúncia; em va ensenyar una foto meua i va assenyalar la pistola que portava a la jaqueta; tinc por, la meua vida ha estat amenaçada. En aquest país pots morir sense que ningú relacioni la teua mort amb res, suposarien que ha estat un segrest».

Ningú no pot ajudar Jean-Gardel que es compleixi la llei. L'Estat no existeix, i és una frase quasi literal. Són els salesians i altres ordes els qui acullen i eduquen nens del carrer a les seves residències i escoles de formació professional, són els defensors de drets humans els qui denuncien la degradació de les presons, i així es podria seguir fins a anomenar les tres mil organitzacions no governamentals que operen al país. Però és que part del problema és que aquestes entitats han construït una mena de govern paral·lel, en paraules d'un alt càrrec de l'Organització Mundial de la Salut a Haití que vol conservar l'anonimat. Com es demana al Govern que inverteixi en hospitals si les ONG els munten gratis? Per què exigir un sistema de sanejament d'aigua si tradicionalment ho han pagat les agències de l'ONU?

2.2 De nou, el caos

A la tardor de 2019 va haver una preocupació afegida. Els haitians es manifesten contra el president Jovenel Moïse quasi des de la seva elecció el 2017, perquè no ha solucionat cap dels problemes crònics del país. La inflació segueix augmentant, l'atur és cada vegada més generalitzat, els casos de corrupció es compten per dotzenes i sovint escasseja el combustible tant als pobles com a la capital. Tot això formava part de l'habitual, però una investigació del Senat va assenyalar al juny de 2019 que Moïse i l'anterior president, Michel Martelly, eren els responsables del desviament de tres mil vuit-cents milions de dòlars. Els diners procedien de Petrocaribe i havien de servir per construir una carretera. La companyia Agritrans, propietat de Moïse, va ser l'adjudicatària del projecte i va rebre els fons el 2008, però vuit anys més tard no hi ha notícies de la carretera en qüestió.

Des d'aleshores, han crescut les protestes, normalment molt violentes. L'objectiu és clar —fer fora Jovenel Moïse—¹¹ però pocs tenen una idea clara de què fer després. Mentrestant, les carreteres principals estan tallades, fet que ha generat problemes de subministraments a tot arreu; alguns hospitals, com el de Sainte Croix, van reportar falta de màquines d'oxigen i es van veure obligats a haver d'escollir entre atendre els nounats de la UVI o pacients d'urgències que havien patit un infartat o tenien problemes cardiorespiratoris; les escoles van tancar al setembre i no han obert durant mesos, i els carrers han estat presos pels violents. «No es pot sortir de casa»,

confessa Junior Dieu, un jove de Port-au-Prince, per missatge telefònic. «El país està tancat. Literalment, no puc fer res». I què mengen? De què viuen? «Estem sobrevivint».

Una comparació serveix per entendre la dimensió del conflicte. A la mateixa època, a la tardor de 2019, va ser notícia que la policia anunciés que faria servir foc real contra els manifestants de Xile o Hong Kong. A Haití, l'ús de les armes de foc no és tan noticable. Els agents van mostrar armes automàtiques i escopetes retallades des del primer dia de disturbis i, segons l'ONU, dinou de les víctimes mortals dels enfrontaments de final d'any van ser causades per la policia.

A Haití han estat habituals els assassinats d'opositors. Al desembre, les càmeres de *France 24* que cobrien una de les manifestacions van captar com la policia reduïa un tipus armat que estava a punt de disparar contra un dels líders de les protestes; el van identificar com al guardaespalles d'un alt càrrec del govern. Abans, al setembre, un senador del partit oficialista va disparar contra manifestants i va ferir un fotoperiodista.

Aristide va diagnosticar bé aquesta cultura política tan donada a la violència. Segurament és la cosa que més l'entristeix –i a vegades el desespera– dels seus enemics. Ho va patir en la seva pell i potser per això va sospesar el martiri com una forma de donar vida des de la pròpia mort.

Així explica els seus pensaments poc abans de ser evacuat del país, després del cop d'estat del setembre de 1991 i tenint molt clar que els militars havien estat discutint si convenia o no executar-lo. «Potser la meua vida

s'hauria d'haver aturat a l'aeroport o al Palau Nacional: un accident, haver intentat resistir, un troteig, una bala perduda... [...] Fa dos dies que la sento apropar-se, dubtar, acaronar-me, allunyar-se. Deu ser que un historial de nou atemptats acaba per immunitzar? No m'imaginaré que soc de ferro ni que m'hi puc resistir; es tracta, més aviat, de poder mantenir la serenitat [...]. Si matar el primer president democràticament escollit suposa el desterrament davant de la resta del món, no fer-ho condueix a l'*impasse* constitucional». ¹² El relat segueix des de l'avió que el va portar a Caracas i barreja tot tipus de sentiments des del seu exili a Veneçuela.

A Haití han estat habituals
els assassinats d'opositors.

Les paraules d'Aristide recorden les de Pere Casaldàliga. La idea i fins i tot el desig del martiri sobrevola tot el text de *Descalç sobre la terra vermella* igual que a *Dignidad*. Francesc Escribano va recollir la vida i els pensaments del bisbe emèrit de Sao Félix de Araguaia (Brasil). I, en una de les seves converses, Casaldàliga li confessa que ha deixat de témer la mort: «Estic tranquil perquè al capdavant em trobo envoltat de molta gent que també està amenaçada [...]. Jo sé perfectament per què m'amenacen, i sé que les causes a les quals dono suport són més importants que la mateixa mort que pugui venir. Sempre he pensat que seria una mort digna i una mort així honora tota una vida». ¹³

Ho adorna amb un dels poemes que va escriure poc després de presenciar l'assassinat de Joao Bosco per un policia:

Jo moriré dempeus igual que els arbres,
em mataran dempeus.

Testimoni major, el sol imprimirà
el seu lacre
sobre el meu cos ungit altra vegada
[...]

De cop, amb la mort,
es farà veritat la meua vida.
Per fi, hauré estimat!

2.3 La violència sexual

Però hi ha altres causes d'ira molt més clares. A l'abril de 2017 l'Associated Press (AP) va denunciar i provar el que pels haitians era sabut: els cascos blaus que l'ONU va enviar el 2004 solien abusar sexualment de dones i nenes a Port-au-Prince i els voltants.

L'AP va mostrar dues mil denúncies d'abusos sexuals i violacions, tres-centes a menors d'edat i cent cinquanta amb infeccions sexuals o paternitats no reconegudes, tot a càrrec de la MINUSTAH, la missió de l'ONU que va arribar a Haití amb l'enderrocament d'Aristide, però que va romandre al país tot i que no hi havia risc de guerra.

Recentment, una investigació de Sabine Lee i Susan Bartels, finançada per l'Arts and Humanities Research Council, va voler saber més sobre la percepció que els ciutadans tenien de la presència dels cascos blaus al país. Dels 2.500 haitians consultats, 265 van explicar casos de dones que havien tingut fills amb soldats de la missió de l'ONU. Un home de Port-Salut, per exemple, va revelar que «moltes

noies tenen fills dels MINUSTAH». La situació és problemàtica per moltes raons. En primer lloc, ser mare soltera a Haití comporta greus problemes econòmics; la majoria de dones que es van quedar embarassades vivien ja en situació de pobresa extrema. Una de les històries relata que una haitiana que mantenia relacions sexuals per diners amb soldats de l'ONU va quedar embarassada i, una vegada va ser mare, es veia obligada a repetir el procés per poder alimentar el seu fill.

En segon lloc, el fet que el bebè es concebi fora del matrimoni genera estigmatització, si no discriminació. A més, les condicions de la concepció van ser les que van ser. Malgrat que es constaten relacions en pla d'igualtat, la majoria dels relats van des de l'oferiment de sexe a canvi de diners o menjar fins a les violacions múltiples.

El terrible, l'injustificable, és que no era cap novetat. L'ONU acumula acusacions de violacions i abusos sexuals dels cascos blaus des de fa dècades. El cas de la República Democràtica del Congo va tenir certa repercussió el 2005, quan es van relatar intercanvis de sexe per menjar amb nenes de catorze anys. Malgrat l'escàndol mediàtic, va canviar poca cosa. Els reports d'exploració sexual han continuat i el 2015 van ser reconeguts setze casos al país.

Aquest mateix 2015 també es van registrar vint-i-dues històries d'exploració sexual dels soldats desplegats a la República Centreafricana, malgrat que havien arribat tot just un any abans. I, anteriorment, Kosovo el 2001, Cambotja a principis de la dècada de 1990 i Libèria, Sierra Leone o Guinea el 2002 havien denunciat abusos sexuals dels cascos blaus.

El codi de conducta dels cascos blaus deixa pocs dubtes: estan prohibides les relacions sexuals amb menors de divuit anys, fins i tot amb consentiment, i no es permeten els intercanvis de cap tipus (bens, serveis o diners) a canvi de sexe. També s'explicita que no és atenuant que el o la menor menteixi sobre la seva edat o aparenti ser més gran.

L'ONU acumula acusacions
de violacions i abusos
sexuals dels cascos blaus
des de fa dècades.

La relació entre la cosificació de la dona i el capitalisme ha estat prou investigada i no és assumpte del present quadern, però tal vegada les conductes de la MINUSTAH mereixin un apunt en aquest sentit. La imatge és contundent perquè condensa massa privilegis. Ells (rics, blancs, armats) les sotmeten a elles (pobres, negres i indefenses; afegim-hi que a vegades, a més, menors).

Alguna cosa hi deu tenir a veure que només un 12% del personal a les missions de l'ONU siguin dones.

Fos com fos, els abusos denunciats van acabar d'enterrar el crèdit de la missió, que ja estava sota mínims després de descobrir-se que van ser els seus soldats els qui van introduir al país el còlera després del terratrèmol de 2010. Concretament, van ser els contingents nepalesos i, a més, va quedar demostrat que la malaltia es va propagar per defectes en la higiene de les instal·lacions de la missió.

Des d'aleshores, l'epidèmia ha matat deu mil persones, n'ha infectat

vuit-centes mil i deu anys més tard encara no és sota control, especialment al camp, on és més complicat sanejar l'aigua i formar les comunitats. L'aleshores secretari de l'ONU, Ban Ki Moon, es va comprometre a compensar les víctimes, però no hi ha notícies que es fes. Tampoc hi haurà condemna contra els qui van violar o els culpables que el còlera torni al país cent cinquanta anys més tard que s'extingís: Nacions Unides té immunitat legal i els seus soldats només poden ser jutjats pels seus països d'origen, mai per la mateixa ONU.

Fins i tot els qui volen ajudar des de les ONG han engreixat l'historial d'abusos sexuals a haitianes. El 2017 es va destapar que directius de la delegació d'Oxfam al país havien celebrat orgies amb prostitutes i víctimes del terratrèmol.

L'informe de la Comissió de Beneficència del Regne Unit deixa clar què va passar: «Oxfam té la responsabilitat de proveir un ambient segur per als seus beneficiaris, el seu equip i altres treballadors humanitaris. No sempre ho va fer. Això és evident amb el que va passar a Haití el 2011. Va existir una cultura de tolerància a mals comportaments a Haití en aquella època. Hi va haver indicis primerencs d'alertes d'això des de 2010; alguns individus van aprofitar-se tant de la presència humanitària a Haití com de la cultura de pobre rendició de comptes», estableix el document de 36 pàgines.¹⁴

L'informe s'ha d'emmarcar en el Brexit i en una època de crítiques a les despeses fora de les illes, entre elles l'ajuda al desenvolupament. No obstant això, l'exemple d'Oxfam demostra relacions de poder que es poden donar quan en un país és evident qui

ajuda i qui és ajudat, i qui té i qui no.¹⁵ El cas va servir per millorar els mecanismes de rendició de comptes.

2.4 No només pateixen les vides humanes

A Haití hi ha un clima tropical. Plou un 30% més que en qualsevol territori amb clima oceànic, com Normandia, Escòcia o Galícia. Podria ser un país tan verd com les seves germanes caribenyes. De fet, ho era, i Colom va destacar «els arbres de diferents classes que semblen tocar el cel». Tanmateix, el desert presideix el seu paisatge. Una visita virtual a l'illa des de Google Earth dona idea de la dimensió del problema. La frontera entre Haití i la seva veïna, la República Dominicana, coincideix amb un canvi cromàtic: verd fosc a l'est, marró clar a l'oest. Una investigació recent de la Universitat de Califòrnia ha revelat que la selva verge s'ha reduït tant que tot just representa el 0,32% de la superfície del país.¹⁶ La protecció tampoc serveix: tres quartes parts del bosc dels seus parcs naturals ha desaparegut des que es van instituir el 1982. Per què?

Primer, perquè els francesos van talar a gran escala per poder plantar la seva canya de sucre, que a més va espremer els nutrients de la terra i li va restar fertilitat.

Segon, perquè, després de la independència i la multa, es van enviar tones de fusta com a pagament als francesos, fusta que avui és part de moltes mansions a Europa.

Tercer, perquè és el seu combustible. Segons el Banc Mundial, el 76% de les necessitats energètiques del país

están cobertes pel carbó vegetal i la fusta des que el preu del petroli es va disparar a mitjans de la dècada de 1990. La majoria de les cases cuinen amb aquests combustibles, també a la capital. La plantació d'arbres de creixement ràpid va arribar massa tard i en la major part de muntanyes ja no hi ha arbres. Sense arrels per compactar la terra, cada nova pluja ha estat una escombra. L'aigua ja no és absorbida, sinó que poleix el sòl, que ja no pot ser fèrtil.

La selva verge s'ha reduït tant que tot just representa el 0,32% de la superfície del país.

En conseqüència, Haití ha perdut totes les seves espècies endèmiques, tant vegetals com animals, i es dirigeix inexorablement –la paraula és del citat estudi de la Universitat de Califòrnia– cap a l'extinció massiva de la seva biodiversitat.

2.5 El terratrèmol, deu anys després

Després hi ha el terratrèmol. És impossible deslligar les vides de Port-au-Prince del terratrèmol. Hi ha 313.000 vides per plorar. Es calcula que un milió de menors van quedar orfes en un instant.

Marcus Saint Louis es guanya la vida conduint *taptaps*, que són furgonetes *pickup* cobertes i acolorides que serveixen d'autobús, i es fa la mateixa pregunta que va fer Hillary Clinton:

«Why Haiti?». Va ser un tremolor de 7 graus a l'escala Richter, va durar trenta-cinc segons i va tenir cinquanta-dues rèpliques. Va destruir les cases d'un milió i mig de persones.

Per comparar, un mes i mig més tard, Xile va tremolar amb un sisme de 8,8 graus que va durar cinc minuts, cosa que significa que va tenir una potència cinc-centes vegades més gran que a Port-au-Prince. Malgrat que es va produir en una zona el radi d'acció de la qual abasta el 80% de la població del país, van morir cinc-centes vint-i-cinc persones.

El del Japó el 2011 va ser de 9 graus, va durar sis minuts i va tenir 1.235 rèpliques. Hi va haver un mort. Comptant el tsunami posterior, van morir quinze mil persones. A Haití, la xifra va ser vint vegades més gran. «Per què tres-cents mil morts?», continua Saint Louis, «Per què tants?».

Va ser un desastre natural, però agreujat per un desastre d'enginyeria. Totes les organitzacions que van inspeccionar les destrosses van assenyalar la precarietat de les construccions com la causa de la tragèdia.

Haití ocupa el tercer lloc mundial en el rànquing de països en risc de desastres naturals extrems.

Tant van caure les barraques de Carrefour com el palau presidencial, es van esfondrar la catedral i les oficines de les Nacions Unides. I hi va haver desgràcies amb gran valor simbòlic: el col·lapse d'una escola de magisteri va

matar cinquanta alumnes i l'ensorrament d'una acadèmia d'infermeria va sepultar tres-centes de les seves estudiants. Havien de ser futures mestres i infermeres cridades a iniciar aquells cercles virtuosos en què tant creuen els cooperants i els mateixos haitians. Vides que milloren vides i generen riquesa a llarg termini. Tot això es va tallar de sobte sota tones de ciment i ferro i pols.

Haití ocupa el tercer lloc mundial en el rànquing de països en risc de desastres naturals extrems, per darrere d'Hondures i Myanmar. Es troba al damunt d'una línia de fricció de plaques tectòniques i al bell mig d'una zona d'huracans. Però tot això importa relativament poc al costat de les seves històries.

Bernard Edymé, el pintor, va sobreviure perquè li va passar pel cap saltar per la finestra; es va trencar un braç, però els altres onze amics que eren amb ell a casa no van sobreviure. Stephane és un altre que va salvar la vida, però va quedar marcat: «No em vaig fer mal físicament, però sí emocionalment. Un bon amic va morir i molts coneguts van perdre la casa o els negocis». Avui, Stephane és un informàtic titulat que vesteix camisa per anar a treballar però que fa servir espelmes quan es fa de nit. El 2010 s'havia traslladat des del seu poble, les Cayes, al sud-oest, per estudiar. Mai no oblidarà el tremolor, el que en crioll anomenen *Goudou Goudou*: «Va ser molt traumàtic». Marcus Saint Louis, el conductor, assegura que tots a la capital van perdre algú que estimaven i, tanmateix, reflexiona: «No es parla de psicologia, la gent segueix caminant però no s'ha parlat del trauma».

Alguns sí que necessiten parlar-ne i ho fan. Icavis Celné va perdre una cama. Li va quedar atrapada entre la seva moto i un tros de la catedral que va caure després del primer tremolor. Va ser una entre cinc milions d'històries. Tots a la capital tenen la seva i moltes inclouen un nom d'entre els tres-cents mil que aquell dia es van plorar.

Icavis mai no va saber quant de temps va estar desmaiada, però sí que recorda els tres dies que va aguantar amb la cama desfigurada, patint i dormint entre cadàvers, enmig del carrer: «El Govern no va retirar els cossos, van ser les forces internacionals, que eren els qui tenien diners». Icavis conduïa una moto-taxi però, sense cama, ho va haver de deixar. Més endavant va venir l'abandonament de la seva dona i mare dels seus tres fills. Se'n va anar un dia sense més ni més. Els dos fills grans viuen amb el seu oncle als afores, però el petit es va quedar amb ell. Dormen sota una tenda de campanya i ha aconseguit el seu objectiu, que el seu fill vagi a l'escola, i amb això sembla tenir-ne prou. «Els meus amics em donen diners cada setmana i el meu fill tindrà oportunitats. L'ajuda no em va arribar mai, mai no es van complir les promeses que ens van fer», lamenta referint-se a l'ONU, les ONG i el Govern, «però em mantinc fort».

2.6 Petites victòries al camp

Tal vegada les desgràcies generen crosta i per això la cultura haitiana s'ha adaptat a la pèrdua. Qualsevol conversa amb un agricultor del sud deixa aquesta sensació. Saben que cada poc han de patir una tempesta tropical o un

huracà que els farà perdre la collita, matarà la vaca que engreixaven o els tirarà la casa a terra. Ho tenen en compte i la vida els va donant la raó. L'huracà Matthew, de la tardor de 2016, n'és l'últim exemple. Va arrencar de soca-rel els plataners que donaven feina a vint-mil haitians, va matar centenars de vaques i porcs, i va deixar sense llar 174.000 persones. Va durar unes hores, però les seves conseqüències encara es noten avui. Alexi Jeavoir, per exemple, és un nen que sis mesos després encara vivia entre parets de canyes perquè els vents es van endur la casa dels seus pares, grangers. Natasha Samedi, que ven comestibles a Camp-Perrin, va trobar una taula sota la qual protegir-se quan va esfondrar-se el sostre de casa seva i així va salvar la vida. Samedi explica serenament què necessita la regió: «que els agricultors puguin treballar la terra de nou, que comprin els productes des de la ciutat i que torni el cicle dels diners».

Les agències internacionals i les ONG van ajudar, és clar. Els salesians van repartir materials i llavors als agricultors i van donar aigua potable gratis a qui ho demanés; Oxfam va pagar sous a comunitats senceres perquè netegessin els camins que havien ocupat les roques despreses i els troncs caiguts. De propina, es va aliar amb les comunitats d'agricultors que es van negar a acceptar l'enviament de cinc-centes cinquanta tones de cacauets estatunidencs en concepte d'ajuda.¹⁷ Haití és un formidable productor de cacauets i el negoci serveix per mantenir tant qui els planten, i qui els venen en bosses a les sortides de les escoles, com les empreses que els converteixen en mantega, així que introduir tones de

cacauets gratis al país n'hauria arruïnat gran part, com va passar amb l'arròs d'Arkansas. Aquests gestos contra els mal anomenats donatius no són nous.

El 90 % dels cultius depèn
de les pluges, no del reg,
que disposa d'unes
infraestructures molt justes.

Des de 1985 el moviment camperol del país ha tingut algunes victòries simbòliques, com la crema de les llavors que Monsanto va enviar als camperols poc després del terratrèmol de 2010. Com havia passat amb els cacauets, el donatiu tenia trampa. Les llavors de Monsanto eren transgèniques i requerien un tractament amb herbicides, fertilitzants i pesticides per adaptar-se al clima tropical, productes tots ells produïts per la mateixa Monsanto i inèdits en el dia a dia del pagès de Mirebalais, Papaye o Hinche. Hauria estat la fi de la seva independència i un risc per a la seva salut, ja que, com es va recollir en el manifest amb què els col·lectius de la Via Pagesa van celebrar la crema de les llavors, se sap que els pesticides de Monsanto tenen entre les seves conseqüències l'augment de risc d'al·lèrgies, diabetis, càncer, deformacions congènites i resistència als antibiòtics, tant entre els qui cultiven com entre els qui consumeixen.

Però la vida al camp és la lluita d'una batalla rere una altra, així que no n'hi ha prou amb una victòria sobre *la pitjor empresa del món*,¹⁸ perquè n'hi ha altres per lliurar. Johnny Guillaume, un camperol de Camp-Perrin de vint-i-

quatre anys, es queixa que «les llavors que dona el Govern solen ser d'un sol ús i de les que produeixen aquells fruits no es poden sembrar». Això limita la sobirania alimentària, una altra de les prioritats d'entitats com la Via Pagesa o la Plataforma Haitiana per a un Desenvolupament Alternatiu, que donen suport a l'intercanvi de llavors natives entre els agricultors de diferents llocs per no dependre de les llavors “Terminator” que no es poden reproduir.

I les llavors no són el pitjor dels problemes de la pagesia. El 90% dels cultius depèn de les pluges, no del reg, que disposa d'unes infraestructures molt justes.

Els camperols haitians viuen i treballen porcions de terra que durant generacions han pertanyut a la família, habitualment sense certificats o contractes que ho demostrin, tot i que ningú sembla tenir-ho com a prioritat. El registre de les propietats és un caos i l'únic intent de fer un estudi cadastral va culminar amb un incendi que va destruir les dades recopilades. Històricament, els pagesos s'establien a les terres que els convenien, el que passaven a ser seves; hi cultivaven el que necessitaven per viure. Encara avui romanen aquests hàbits; ONU Food xifra en un 95% el percentatge de parcel·les haitianes que es venen sense tràmits legals.

2.7 Quan l'imperialisme es disfressa de solidaritat

Aquest desordre endèmic en la propietat de la terra es pot generalitzar en altres dimensions de la societat haitiana, no se sap si com a tret caribeny genèric o com a mecanisme psicològic d'evi-

tació. De vegades és millor no afrontar segons quines realitats: el 20% més pobre té un 1% de la riquesa del país mentre la cinquena part més rica en gestiona un 65%. Dos milions i mig d'haitians pateixen la pobresa extrema i dues terceres parts sobreviuen amb menys de dos dòlars al dia.

No només les xifres dibuixen un Estat fallit. Els talls de llum són una constant quasi diària a la capital, però mai afecten el barri més ric, Pétiön-ville, on resideix el personal diplomàtic, els funcionaris d'agències internacionals i els alts càrrecs de les ONG.

Allò de «país més pobre de l'hemisferi occidental» és un clixé que aporta força menys que les seves estadístiques sobre equitat, que el situen com el més desigual d'Amèrica: mentre en el barri de Pétiön-ville abunden els restaurants de cinquanta dòlars el cobert, desenes de milers de persones viuen sota una lona o una placa d'uralita des que van perdre la casa. Potser la dada guanya sentit quan tornem als Clinton: la seva fundació es va fer càrrec de dotzenes de contractes de reconstrucció després del terratrèmol, que va adjudicar en la seva totalitat a les empreses dels seus donants. Un d'ells va ser un hotel Marriott de cinc estrelles a Pétiön-ville, aixecat pel magnat irlandès Denis O'Brien. Malgrat que van prometre donar feina als nadius, només una dotzena d'haitians hi treballa.

El Marriott es veu des de diversos punts de la capital, però no tant com l'edifici de l'operadora Digicel, també propietat d'O'Brien. Després del terratrèmol, la Fundació Clinton va regalar centenars de milers de mòbils a la població a condició que fossin de Digicel. Els va pagar l'Agència dels

Estats Units per al Desenvolupament Internacional (USAID, U. S. Agency for International Development), una agència de solidaritat que depèn de la secretaria d'Estat, en aquells dies encapçalada per Hillary Clinton. Digicel va passar de la irrellevància a un 75% de quota de mercat i encara avui, cada vegada que un haitià truca o envia diners a través d'aquest mòbil pagat amb fons nord-americans, Digicel factura. Ho fa, per cert, a la seva seu en el paradís fiscal de les Bermudes.

Però, a més de mòbils, els haitians necessitaven habitatges d'emergència. La Fundació Clinton els va encarregar a Clayton Homes, part de Berkshire Hathaway, el conglomerat propietat de Warren Buffett, un dels donants més generosos de la fundació i de les campanyes de Bill i Hillary. Per muntar les cases, Clayton també va rebre fons federals amb finalitats filantròpiques. Avui, els habitatges estan buits perquè els haitians no els volen ni regalats: eren contenidors amb una ventilació pèssima que feia que s'hi acumulessin fums i fongs, i la calor feia emmalaltir qui hi vivia.

Trencant la promesa pública que Clinton va fer al president Obama quan va assumir el càrrec de secretària d'Estat, la fundació mai ha presentat els seus pressupostos detallats ni s'ha sotmès a cap auditoria. Tanmateix, la seva web va publicar que O'Brien havia donat entre deu i vint-i-cinc milions de dòlars a la fundació entre 2011 i 2012, i *The Washington Post* va recordar que havia organitzat tres conferències a Irlanda per a la parella, que cobraven dos-cents mil dòlars cada un. La reacció generalitzada quan es menciona els Clinton a Haití és el fàstic.¹⁹ La sos-

pita més estesa és que han robat. Deu anys després, la situació és tan crítica com després del terratrèmol, però com que el país és tan pobre i l'Estat tan corrupte i disfuncional, pocs demanen comptes a ningú que no sigui Moïse.

Els cacauets i les llavors de Monsanto. El Marriot i Digicel. Les cases literalment plenes de merda de Warren Buffet. El llistat podria continuar, perquè només el 2,3% dels diners que la USAID va enviar a Haití va acabar en empreses o organitzacions haitianes.

En contrast, el 55,5% dels fons de la USAID va ser a entitats i companyies radicades a Washington i els seus voltants.²⁰ Traducció: 1.270 milions de dòlars van ser adjudicats a firmes acostumades a tenir tracte amb l'Administració. Una sisena part de les

adjudicacions se la va endur Chemonics International, una consultora privada dedicada al desenvolupament que el 2019 va reportar beneficis de mil cinc-cents milions de dòlars. L'Evangeli de Mateu ens dona pistes de quin és el problema de la USAID: «On tens el tresor, hi tindràs el cor» (Mt 6,21).

L'abecé de la cooperació al desenvolupament consisteix en establir vincles amb els locals. Primer, des del diàleg –preguntar i, sobretot, escoltar–. Després, descobrir i acordar què pot aportar cadascú per assolir els objectius. I, si una part posa els diners, que sigui per donar feina i sou a la població local, no per col·locar estrangers, encara que siguin voluntaris. Res de tot això es va tenir en compte des del departament d'Estat.

3 COM SORTIR ENDAVANT

Un passat colonial com a herència i una guerra com a ferida; un deute amb França com a llast i l'ocupació estatunidenca de càstig. Els Duvalier i els seus seixanta mil morts. Les ingerències contra Aristide. Una corrupció i una desigualtat encara vigents, que se sumen als colossals fraus en l'ajuda després del terratrèmol. Incultura, epidèmies com el VIH, infraestructures eficients, ja no per comunicar la gent, sinó per procurar aigua potable.

Tractats comercials escrits al dictat de l'FMI que fan que el país passi de ser exportador d'aliments a haver de comprar fora la major part dels que consumeix. Desertització. Morts de dissidents i d'innocents. Abusos a les seves dones. Nens que viuen al carrer. Contaminació dels carrers i de l'aigua dels rius.

Vist així, té plena vigència la primera part de la *Declaració de la selva Lacandona*, de l'Exèrcit Zapatista, escrita el gener 1994: «Homes pobres com nosaltres, als quals s'ha negat la preparació més elemental per poder-nos utilitzar com a carn de canó i saquejar les riqueses de la nostra pà-

tria, sense importar-los que estiguem morint de fam i de malalties curables, sense importar-los que no tinguem res, absolutament res, ni un sostre digne ni terra ni feina ni salut ni alimentació ni educació, sense tenir el dret de triar lliurement i de manera democràtica les nostres autoritats, sense independència dels estrangers, sense pau ni justícia per a nosaltres i els nostres fills».

Hi pot haver una recepta màgica? Entre els analistes sol existir un cert consens: una de les prioritats és acabar amb la dependència de l'exterior.

Fins a deu mil organitzacions van arribar després del sisme. L'ajuda estrangera és avui un 35% del pressu-

post del Govern. Prové sobretot dels préstecs de l'FMI i el Banc Mundial i de les contribucions dels Estats Units, el Canadà i la Unió Europea. L'autonomia de qualsevol polític, vistos els condicionants, és la que és.

Però fins i tot dins dels seus límits, la classe política haitiana tampoc ajuda. Actualment, el Senat i la Cambra de Representants gasten el 5,8% del pressupost de l'Estat, mentre que la inversió en salut és de tot just el 4,4%. No és quelcom que vingui de lluny; el 2004, la partida representava un 16,6%.

Tampoc els donatius privats tenen gaire recorregut. Ja es va veure com es juga amb els de fundacions tèrboles com la de Clinton. Mai hi va haver tantes ganes d'ajudar com després del terratrèmol. Una enquesta de Pew Research dies després de la catàstrofe va reflectir que la meitat d'estatunidencs havien fet una donació o tenien previst fer-ho. *The New York Times* va concedir dues notícies de portada a Fabienne, una ballarina que havia perdut la cama durant el sisme. La primera va ser al febrer de 2010. Aviat van créixer les campanyes al seu favor, li van pagar una pròtesi i li van oferir pagar-li una acadèmia de dansa a Haití. Després va aparèixer a la televisió, ballant alegrement sobre la seva nova cama. I un any més tard, coincidint amb el primer aniversari del terratrèmol, *The New York Times* va tornar a dedicar-li la primera plana. El 2012, tot just transcorreguts dotze mesos de la segona portada, el reporter Jason Kushner, especialitzat en Haití, va tornar a Port-au-Prince per localitzar-la i veure com estava. Com relata en un treball recent, «Fabienne estava vivint en un brut apartament amb la seva mare moribunda i la seva filla

Christine, una jove plena d'energia». Els donatius, senzillament, van deixar d'arribar-li i va passar a dependre de la bondat i la caritat dels seus veïns haitians. Fabienne va morir poc abans del desè aniversari del terratrèmol, fruit dels constants atacs d'epilèpsia que patia des del sisme. Va ser una tràgica metàfora del que van representar els donatius: van arribar per reparar el cos de Fabienne, però les pitjors ferides eren les que havien quedat ocultes.

Un país no pot viure de la solidaritat externa. Primer, perquè genera dependències. Es veu en la inversió pública en educació o sanitat, que cada vegada és més baixa perquè els diferents governs saben que les ONG poden suplir el seu paper. Segon, perquè aquesta solidaritat s'acaba i el món, com va encertar a escriure Kushner en el seu article, passa a una altra cosa.

D'on es treuen els diners per alfabetitzar la seva població? Com es construeixen carreteres i canals? Qui evitarà que morin quaranta-vuit de cada mil bebès?

En un món utòpicament just, el problema tindria una primera part fàcil. Per finançar qualsevol cosa que s'ideés, França tornaria els diners del deute amb què va castigar Haití durant els seus cent cinquanta primers anys de vida. El 2003, Aristide el va quantificar en el que avui serien 25.700 milions d'euros. Si el 2017 el PIB haitià era de 7.600 milions, significa que el retorn té un valor del 350% de la riquesa actual del país. Tot seria senzillíssim. No cal dir que d'aquest deute ni se'n parlarà, i encara menys es pagarà. L'únic que va reconèixer el president Hollande durant la seva visita a Haití el 2015 va ser un deute "moral".

Moral, diu. No sap d'on ve la riquesa francesa? L'acumulació europea de capitals és filla de l'esclavitud, i el sistema capitalista i la mateixa idea de modernitat o de desenvolupament no s'entenen sense el colonialisme. La ferida haitiana (i la llatinoamericana per extensió) ve d'aquest eurocentrisme, d'assumir que el seu subdesenvolupament prové d'un saqueig, i que l'espoli patit explica l'enriquiment occidental.²¹

Una altra prioritat d'avui és segurament la mateixa que en el 1990: aconseguir que les forces armades se subordinin a la Constitució i a una certa idea de la justícia. I, des d'allà, aconseguir un cert ordre. Però Moïse, i abans Martelly o els Duvalier, són corruptes i incapaços, però no idiotes. Per això el 40% del pressupost nacional acaba a les forces armades, que protegeixen

una classe dirigent i castiguen la dissidència.

No serà senzill. Si ho fos, algú ja ho hauria fet.

«Després d'uns anys aquí és fàcil tornar-se un cínic», confessa un alt càrrec de l'OMS al país. Però els nadius donen un to diferent de la queixa. La resiliència apareix sens dubte com un dels valors capitals haitians. També la creativitat i la riquesa de la seva cultura, tant artística com espiritual. Explica el professor d'Oxford David Nicholls que va veure condensat aquest esperit en un mural aparegut a la capital després de la fugida del dictador Jean-Claude Duvalier.²² Hi apareixia una gallina de Guinea, el símbol nacional, amb unes paraules escrites al pit: «*Fok nou volé piwo*», que traduïdes del crioll signifiquen 'Hem de volar més alt'.

1. 10 de març de 2010. Senate Foreign Relations Committee.
2. LUCENA, Manuel (2007). *Breve historia de Latinoamérica. De la independencia de Haití a los caminos de la socialdemocracia*. Madrid: Cátedra.
3. Parlariem aquí dels pobles taïns que habitaven les illes abans de l'arribada de Colom, però ja no en queda cap des de fa segles. Aquest moment traumàtic i fundacional del món colonial va ser tan bèstia a l'illa de la Hispaniola que no ha deixat ni cicatriu.
4. BROWN, Vincent (2010). *The Reaper's Garden: Death and Power in the World of Atlantic Slavery*. Cambridge: Harvard University Press.
5. JAMES, C.L.R. (1938). *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution*. Londres: Secker & Warburg Ltd. Les xarretes són les divises dorades o platejades que porten els militars a les espatlles, els fils o serrells de les quals pengen sobre la part superior del braç, servint de distintiu i d'adorn.
6. DESMOND, Matthew (2019). *In order to understand the brutality of American capitalism, you have to start on the plantation*. Inclòs a «The 1619 Project» de *The New York Times*.
7. Val la pena subratllar que no va ser gràcies a la bona voluntat dels polítics britànics, sinó com a resposta a la sanguinària revolta d'esclaus jamaicans de 1831.
8. Mai com en l'Haití dels Duvalier va ser tan necessària la Teologia de l'Alliberament i la bona nova («M'ha enviat [...] a posar en llibertat els oprimits»; Lc 4,18) i, tanmateix, tampoc mai es va viure una complicitat tan ignominiosa com la del Vaticà. Com resa l'Evangeli de Marc, «No havien comprès allò dels pans» (Mc 6,52). El mateix Aristide, en les seves memòries, s'escandalitza: «¡Si almenys una Església unànime hagués caminat al costat del seu poble reunint dignitat i democràcia...! El problema és que la seva jerarquia ni tan sols va arribar a condemnar el cop [...]. Pitjor encara, no va desaprofitar cap ocasió per erigir-se en garant del mateix [...]. Han estat molts els cristians que, a tot el món, s'han indignat i sorpresos davant el fet que el Vaticà no hagi arribat a condemnar el cop; però això no podia estranyar, en veritat, als qui coneixem el Papa i la majoria de bisbes haitians».
9. KAPUŚCIŃSKI, Ryszard (2010). *Crist amb la carrabina al coll*. Barcelona: Empúries, p. 84.
10. Ministeri d'Afers Exteriors del Govern d'Espanya. Actualitzat al març 2020 a partir de l'informe IDH 2019, del PNUD.
11. La conclusió és de l'escriptora haitiana Edwidge Danticat, que té unes quantes columnes sobre la qüestió a *The New Yorker*.
12. ARISTIDE, Jean-Bertrand (1995). *Dignidad*. Madrid: Iepala, p. 63 i 64.
13. ESCRIBANO, Francesc. (1999). *Descalç sobre la terra vermella. Vida del bisbe Pere Casaldàliga*. Barcelona: Edicions 62, p. 161-163.
14. Charity Commission for England and Wales. *Inquiry report. Statement of the Results of an Inquiry: Oxfam*. Número de registre 202918. Juny de 2019.
15. El lector disculparà una anècdota personal. Durant la meua estada a Haití entre gener i febrer de 2017, em vaig allotjar en diverses cases particulars gràcies al *couchsurfing*, una xarxa social que ofereix allotjament gratuït. Una de les persones que em va acollir durant una nit va ser un alt funcionari d'una agència de l'ONU. Cobrava vuit mil dòlars mensuals, en set anys de servei no havia sortit mai de casa si no era amb la seva furgoneta i el seu xofer, i no havia passejat mai pels carrers de la capital més enllà del barri ric de Pétion-ville. La nit que vaig passar a casa seva, després de sopar, va rebre la visita d'una noia de divuit anys; uns dies després ens vam citar per sopar i va venir acompanyat d'una altra, igualment jove.

16. HEDGES, S. B.; COHEN, W. B.; TIMYAN, J.; YANG, Z. *Haiti's biodiversity threatened by nearly complete loss of primary forest*. PNAS, 13 de novembre, 2018. Universitat de Califòrnia.
17. *Stocks for foods* és un programa governamental estatunidenc que preveu l'enviament d'excedents agrícoles com si fos una acció de cooperació internacional. Els agricultors reben subvencions per plantar i produir, sigui quina sigui la demanda, amb la qual cosa els excedents són la norma i aquest programa acaba per resoldre un problema intern camuflant-lo de solidaritat.
18. Per saber més sobre les seves pràctiques, es pot començar pel capítol 3 del quadern que Gustavo Duch i Fernando Fernández van publicar en aquesta col·lecció, *L'agroindústria sota sospita* (Quadern n. 171, octubre del 2011).
19. També entre els haitians emigrants tenen mala premsa. El gener, març i maig de 2015, grups d'haitians residents a Nova York es van concentrar a la seu de la Fundació Clinton al crit d'«On són els diners?» i «Bill i Hillary, culpables dels crims a Haití».
20. Center for Economic and Politic Research. *Haiti by numbers. Haiti Relief and Reconstruction Watch*.
21. MIGNOLO, Walter D. (2007). *La idea de Amèrica Latina. La herida colonial y la opción decolonial*. Gedisa Editorial. Barcelona, p. 39.
22. NICHOLLS, David (2001). *Historia del Caribe*. Madrid: Crítica.

QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ

---

1. Quins sentiments us ha despertat la lectura d'aquest quadern? Coneixíeu la situació d'aquest país? Per quina raó creieu que és una situació tan invisibilitzada?
2. L'autor parla de les «ferides colonials i neocolonials», de quina manera aquestes ferides han condicionat i condicionen el futur d'Haití?
3. Les polítiques exteriors de potències mundials com EUA i França són responsables de la situació actual de la població haitiana. Hi ha hagut també responsabilitats internes? Quines?
4. L'autor és especialment crític amb el paper de la cooperació al desenvolupament internacional. Podríeu assenyalar les raons amb què fonamenta aquesta crítica? Creieu que queda justificada la seva expressió «l'imperialisme de la solidaritat»?
5. A la darrera part del quadern es fan algunes propostes que podrien ajudar al país a «volar una mica més alt». Les veieu realistes? On creieu que està la principal dificultat?
6. Dels testimonis que es presenten al llarg d'aquestes pàgines, n'hi ha algun que us ha sorprès o commogut especialment? Quin?

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un centre d'estudis creat a Barcelona l'any 1981. Agrupa un equip de voluntariat intel·lectual que té per objectiu promoure la reflexió social i teològica per contribuir a la transformació de les estructures socials i eclesials. Forma part de la xarxa de centres Fe-Cultura-Justícia d'Espanya i dels Centres Socials Europeus de la Companyia de Jesús.

Els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)** presenten reflexions dels seminaris de l'equip del centre i treballs dels seus membres i col·laboradors. Podeu descarregar-los a: www.cristianismeijusticia.net/quaderns

Darrers títols:

213. CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Abraçades de vida; 214. J. CARRERA, Viure amb menys per a viure millor; 215. SEMINARI TEOLÒGIC DE CJ, Déu en temps líquids; 216. G. CASASNOVAS (ED.), Mercaderies fictícies; 217. G. BILBAO, I. SÁEZ, Per una (contra)cultura de la reconciliació; 218. V. CODINA, Ser cristià a Europa?; 219. J. LAGUNA, Vulnerables; 220. P. FARRÀS, Per què Haití?

La **Col·lecció Virtual** està formada per quaderns que, per la seva extensió, format o estil, no hem editat en paper però que tenen el mateix rigor, sentit i missió que els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)**. Podeu descarregar-los a: www.cristianismeijusticia.net/virtual

Darrers títols:

15. J. F. MÀRIA, R. XIFRÉ, Catalunya i Espanya: entre el reconeixement i la negociació; 16. DIVERSOS AUTORS, Soñamos la ciudad, la construimos juntos; 17. J. VITORIA, En las víctimas Déu reconcilia el món; 18. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Capital e ideología. Selección de textos; 19. J. CARRERA, Covid-19: Más enllà de la pandèmia

N. 220
Novembre del 2020

cijusticia

cijusticia

cristianismeijusticia

CristianismeIJusticia

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ.

Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13

08010 Barcelona

T. 93 317 23 38

info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net